

# Memoria - revista gandirii arestate

## (Interviu cu luptătoarea martiră Lucreția Jurj-Costescu)

*A murit Lucreția Jurj, ultima femeie-partizan. Lucreția Jurj a fost printre puținele femei ce au luat parte activ la mișcarea de rezistență din munți, timp de patru ani. A petrecut perioada dintre 1950 și 1954 luptând alături de cei din grupul Șușman din Răchițele împotriva instaurării regimului comunist în România. După lungii ani de hăituială din partea autorităților este arestată. În ambuscada de dinaintea capturării, soțul ei, Mihai Jurj, este grav rănit. Nu-l va mai revedea niciodată. Urmează periplul prin închisorile Jilava, Mislea, Miercurea-Ciuc, Cluj și Văcărești, în 1964 fiind eliberată bolnavă de tuberculoză. Trăiește cu efervescență clipele Revoluției și prin mărturiile depuse joacă un rol fundamental în reconstituirea firului existenței grupului Șușman.*

*Anul trecut am avut șansa de a-i lua un interviu. Cred că a fost ultimul acordat de Lucreția Jurj. Tot atunci, am mai descoperit ceva: cum arată zâmbetul libertății. Lucreția Jurj avea un surâs de om pe care răul nu l-a putut doborî.*

### Octavian Coman

După ce v-am citit mărturia publicată de istoricii Cornel Jurju și Cosmin Budeancă, am avut impresia că ați plecat pe munte mai mult din dragoste pentru Mihai Jurj, soțul dumneavoastră, decât din convingeri anticomuniste...

Dacă nu plecam, mă arestau. Am ales din două variante una. Securiștii știau că eu îi pot duce la locul unde se afla ascuns Mihai. Ei m-au lăsat pe mine două luni după ce el a fugit, o crezut că poate-poate îl prind cumva vinind acasă sau mă duc io. Mihai era foarte abătut... El nu rezista dacă eu nu eram cu el. Mihai era mai supărat, mai slab... Avea el curaj, dar eu tot timpul l-am îmbărbătat. Altfel, cred că și el făcea ce o făcut Șușman bătrânu?.

Vă mai amintiți ziua în care v-ați decis să rămâneți definitiv pe munte alături de Mihai?

Bătrânul Șușman o făcut gălăgie, că-s prea tânără și n-oi rezista... Nu le-am creat probleme niciodată, mai degrabă am fost sprijin pentru bărbat-meu, Doamne iartă-

I, că... s-o dus la 26 de ani...

Cum vă petreceați timpul dintre dese schimbări ale ascunzătorilor?

Mai jucam cărți, mai citeam ziare, mai povesteam... Eu citeam pe Biblie mai mult sau dacă aveam o carte, la fel, o citeam.

Ce nu vă plăcea acolo pe munte?

Când începea să cadă frunza, atuncea plângeam, că rămâneam dezbrăcați... Atuncea ne vedea lumea de departe. Rămâneau copacii goi și era o atmosferă tristă, mohorâtă. Cădeau lapoviță, ploaie. Dacă făceai o colibă sau stăteai sub umbrar, îngheța frunza aia și atunci când mergeai pe ea făceai gălăgie.

Atât timp cât v-ați aflat pe munte ați fost nevoiți să vă construiți unele adăposturi ascunse. Cum arăta un astfel de sălaș?

Ne-am făcut adăposturi și în pământ, ?catacombe?, așa le spuneam. Săpam în pământ o groapă adâncă de vreun metru și ceva, cât să poți sta în genunchi. Am băgat frunze acolo și, pe deasupra, puse lemne groase și pământ. Dar o făceam în așa loc, unde nu putea să intre omul acolo, că era pe huiet și mai plantam și noi mărar și crengi. Am făcut o ușiță din crengi de brad și, dacă auzeam pe cineva, intram acolo și lăsam ușița și gata! Și dormeam câteodată aici.

Iar în restul nopților?

Dormeam sub câte un brad cu crengile până jos, mai ales vara, că era cald. Aveam și câte o pătură... Însă dormeam îmbrăcați! Nu te puteai dezbrăca. Ce te făceai dacă auzeai pe cineva... fugeai dezbrăcat?!

A fost o viață care nu se poate imagina. Să nu dea Dumnezeu omului cât poate... Că omul foarte multe poate... Foarte multe poate... Și numai acela nu face față care-i slab de înger. Ți nu rezistă și-și pune capăt zilelor la o așa încercare. Trebuie să fii tare și să ai credință foarte adâncă în suflet ca să duci crucea pe care am dus-o noi acolo. Omul trebuie să se bucure și de rău ca și de bine, fiindcă Dumnezeu îi dă

suferință, dar îți dă și putere.

Până când ne-o fost ceasu?, nu ne-o prins

Odată porniți pe această cale a rezistenței împotriva unui întreg sistem, implicit v-ați asumat și moartea ce putea surveni la tot pasul. Totuși, v-a ispitit vreodată gândul de a vă preda?

De predat nu ne predam. Soțul s-ar fi împușcat, dar el nu mă pușca pe mine. Mihai nu s-ar fi dat viu niciodată. Nu ne-am gândit să ne predăm, pentru că soarta noastră o știam care este. Ei nu se mulțumeau cu ce spui și scoteau de la tine ce doreau ei și apoi te condamnau la moarte.

Acum, pe mine nu mă condamnau la moarte, că n-am tras. Dacă aș fi zis că am tras... De altfel, la proces m-o întrebat: ?Ai purtat armă?? ?Am purtat, sigur că am purtat.? ?De ce ai purtat armă, dacă nu ai tras?? ?Păi, să nu ducă soțul două! Avea soțul o carabină, un ZB și o armă de vânătoare. Cum să ducă el trei... Carabina îmi plăcea, că era mai mică. Aia o desfăceam, o curățam.

Aflată într-o situație primejdioasă, ați fi tras?

Da, cum să nu.

Care era starea de spirit în grup?

Era o bucurie pentru noi când ne reîntâlneam primăvara. Noi ne-am împăcat foarte bine toți. Numai vara stăteam împreună și, de obicei, și acum stăteam puțin împreună. Băieții lui Șuşman erau tineri, necăsătoriți și se duceau sara, până în sat, la Răchițele. Întorși de acolo, ziua dormeau. Teodor Șuşman jr. avea destule fete prin Răchițele... Am stat și la închisoare cu multe care o fost drăguțe de ale lui.

Eram și supărați de multe ori... Mai plângeam... Mai ales Șuşman bătrânu'. A avut o familie așa de frumoasă, gospodărie și s-a ras de pe fața pământului: soția i-a murit, pă copii i-o trimis cu domiciliu obligatoriu, când i-o murit soția nu s-a putut duce la

înmormântare.

Până când ne-o fost ceasu?, nu ne-o prins.

Optimismul luptătorilor din munții României a fost puternic susținut și de credința unei apropiate sosiri a americanilor. Și în interiorul grupului Șușman a fost la fel?

Sigur că toată lumea a așteptat venirea americanilor. Nimeni n-o știut c-am fost vânduți. Ascultam Vocea Americii și Europa Liberă și tot spuneau să avem răbdare. Noi speram că poate se întâmplă ceva. La fel în 1956, când o fost cu ungurii, am crezut că poate se întâmplă și la noi ceva. Atunci dacă se întâmpla, atunci era bine... Când o fost în Ungaria, să fi fost și aicea, atunci scăpam de ei.

În sate, Securitatea a pornit o puternică represiune împotriva familiilor și a tuturor celor care v-au ajutat. Nu vă apăseau suferințele acestora?

Sigur că da! Acum, erau și care se pârau unul pe altul, chiar dacă nu mergeam noi pe acolo. Atunci așa era. Dacă spunea un om celor din partid că a văzut un suspect la vecin, deîndată venea mașina și-l lua și-l ducea. Nu le trebuiau martori. Așa a fost comunismul...

Nici un frate n-ar fi putut să suporte ce am suportat eu

Din perspectiva dumneavoastră, și-au dat românii suferința la frați?

Da. Uite, fratele lui bărbate-meu (Roman Oneț ? n.red.), el a fost un om adevărat. Oneț a fost arestat, bătut săracu și a fost obligat să spuie unde suntem. Și când o vinit la noi și-a rupt cătușele și-a zis: ?Frate, dă-mi o armă că suntem înconjurați, că a trebuit să spun unde sunteți.? Și tot el ne-a salvat! Oneț a fost un frate adevărat!

O fost și mulți care și-o trădat frații... Eu am mulțumit lui Dumnezeu că am fost eu dintre toți frații care am suferit. Nici un frate n-ar fi putut să suporte ce am suportat eu...

În presa clujeană a apărut un articol în care autorul afirmă că Șușmanii erau

sprijiniți de localnici doar de frica răzbunării luptătorilor. Aceasta era situația?

Dar cum să le fie frică? Șuşmanii mergeau la oamenii care-i cunoşteau. Noi ne-am întâlnit cu țărani, pe care nu i-am văzut niciodată în viață, și ne-o dus la ei acasă. Și am stat toată iarna. Ei îl cunoşteau pe bărbat-meu după nume, că socru-meu era renumit în părțile acelea. În timpul iernii, Mihai trimitea gazda cu un bilet la oameni de încredere. Și mergea gazda asta a noastră și venea încărcată: slănină, cârnați, carne, de toate aducea. Noi n-am obligat pe nimeni... Și mulți ne chemau, dar nu mergeam. Nu vroiam să le creăm necazuri.

Traiul aspru din munte v-a întărit pentru suferințele de după arestare?

Eu am avut întotdeauna putere. Trebuie să ai curaj, trebuie să spui nu. Degeaba te lași doborât de greutate. Și la tribunal, când m-o întrebat ce am de spus la ultimul cuvânt, le-am răspuns: ?N-am nimic. Dacă l-ați omorât pe bărbat-meu puteți să mă condamnați și pe mine la moarte.? N-am cerut milă. Și în anchetă am luat mult asupra mea ca să-l ușurez pe bărbat-meu... Nu știam că o murit.

A fost aci un consătean de-al meu și mi-o spus că el era în 1954 în armată. Și a aflat de la un alt soldat că Mihai a sărit într-o groapă cu var... Da! O sărit într-o groapă cu var... O pus ei var pe el! Ce să sară într-o groapă cu var, când el nu se putea ține pe picioare.

Durerea, probabil, vă este alinată de câteva imagini plăcute, ce v-au rămas după atâția ani pe munte.

Natura, frunza, păsările?Când ne sculam dimineața cântau păsărelele. Ne bucuram când începea frunza să se deschidă. Astăzi era mai mică, dimineața următoare era mai multă frunză. Asta era o distracție și o plăcere. Am întâlnit și lupi și urși. Eu, când am văzut prima dată lupul, am zâs că-i câine. N-am știut. Tot așa, când am văzut ursu. Am zis către bărbat-meu: ?Uite un măgar!/? Era ursu care dădea jos lâna aia de pă el.

Când eram cu Mihai nu mi-era frică...

**Am crezut că se va întâmpla altfel după căderea comunismului**

După eliberarea din închisoare n-ați vorbit despre trecutul dumneavoastră. De ce?

Nu vroiam. M-am recăsătorit și mi-am schimbat numele. După ce m-am internat, surorile de la spital au știut pentru ce fusesem condamnată. Și doctorilor a trebuit să le spun în ce împrejurări m-am îmbolnăvit de tuberculoză. Doctorii o avut foarte mare grijă de mine. Mare noroc am avut cu doctorii de la TBC... Și tot ei mi-o dat și serviciu.

Ați avut noroc și de oameni buni.

Dumnezeu mi-a dat suferință, da? mi-a dat și oameni buni în calea mea. M-a trimis tot acolo unde am primit ajutor. În Turda, la spital, toți trei doctorii erau foști deținuți politici. Dumnezeu mi-o dat suferință, dar și medic să mă vindece.

Cum a trăit Revoluția un om care a luptat atâția ani pentru libertate?

Când am văzut pe Dinescu la televizor spunând ?Am învins!?, m-a apucat un plâns... Nu m-am mai putut opri. Mă tot gândeam: ?De ce n-a venit mai devreme?? Prea târziu a venit pentru mulți. Mult prea târziu...

Am crezut că se va întâmpla altfel după căderea comunismului. Un fost deținut politic din Cluj îl știe pe cel care l-a bătut... și-l vede pe stradă. Și nu-i face nimeni dreptate.

Regrețați ceva din acei ani?

Am fost cu soțu? și nu regret că nu l-am părăsit. Dacă l-aș fi părăsit, nu mi-aș fi iertat-o niciodată. Nu l-am părăsit și am stat până în ultimul ceas cu el. Moartea ne-a despărțit.

Așa mi-a fost viața, chiar ca un roman. Eu n-am cunoscut fericirea...

De ce v-ați decis, după Revoluție, să vă destăinuiți?

Pentru cei morți. Nu m-ar fi iertat Dumnezeu niciodată. Numai eu am rămas, trebuie să vorbească cineva despre ei. Ar fi fost păcat să nu știe nimeni cum au dispărut, cum a fost viața lor. Pentru ei am vorbit... nu pentru mine. Pe ei am vrut să-i scot din morți și să-i aduc între cei vii.

Deja a fost publicată mărturia dumneavoastră referitoare la grupul Șușman, iar oamenii încep să știe câte ceva despre ei... Ceea ce vă doreați începe să se împlinească.

Da. Sunt foarte mulțumită și mor liniștită... Și ei cred că sunt mulțumiți acolo unde sunt. Eu eram obligată să vorbesc. De abia așteptam să mă întrebe cineva... Parcă îmi venea să strig pe stradă! Îmi face plăcere să vorbesc, măcar că a fost greu la început. O fost lucruri dureroase și o suferit și ei. Dintr-o familie așa de mare și bine încheată... s-o ales prafu?.

Istoria trebuie să meargă înainte și istoria tot cu oameni care au vorbit s-a făcut, nu?